

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2020-258-2-28-32>

УДК 332.143

РОЛЬ КЛАСТЕРИЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ПРИНЦИПІВ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ

Клюс Ю.І.

THE ROLE OF CLUSTERING APPROACH IN THE FORMATION OF A SYSTEM OF PRINCIPLES OF INNOVATION MANAGEMENT AT INDUSTRIAL ENTERPRISES OF THE REGION

Klius Y.I.

У статті розроблено систему принципів управління інноваціями на промислових підприємствах регіону, яка має базуватися на певних наукових підходах - кластеризаційному, цільовому, системному, комплексному, ситуаційному, економічному, синергетичному; визначено зміст і роль кожного підходу у розробленій системі; розглянуто роль кластеризаційного підходу на підставі застосування таксономічної школи Деспре і Шаувеля з виділенням семи основних кластерів діяльності промислових підприємств регіону.

Ключові слова: підприємство, регіон, інновації, кластер, підхід.

Вступ. Особливості ринкової економіки, мінливість зовнішнього і внутрішнього середовища визначають для кожного підприємства необхідність не тільки самостійно приймати рішення, але і повністю відповідати за їх результати. У процесі здійснення діяльності промислового підприємству доцільно враховувати фактори ефективного розвитку для того, щоб існувала можливість адекватно і своєчасно відреагувати на зміни зовнішнього чи внутрішнього середовища. Для того щоб промислове підприємство досягло ефективного розвитку, необхідно вдосконалити процес управління інноваційною діяльністю підприємств регіону.

Постановка проблеми. У нинішніх умовах ефективно управляти інноваційною діяльністю підприємств регіону означає, насамперед, визначити напрями їх інноваційної діяльності, розробити їх стратегію і цілі, правильно спланувати види і обсяги виробленої продукції, організувати збутування діяльності з урахуванням споживчого попиту, і, крім того, з максимальною ефективністю адаптувати організаційну структуру підприємства до мінливих умов

його функціонування для досягнення поставлених цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням ролі кластеризації в розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств регіону займалися відомі науковці, як зарубіжні (М. Портер, М. Енрайт, С. Розенфельд, Д. Якобс, Е. Леммер, Ж. Мингальова, П. Самуельсон), так і вітчизняні (В. Базилевич, Т. Васильців, М. Войнаренко, Я. Жаліло, Ю. Пинда, В. Савенко, С. Соколенко, О. Шевчук, С. Мочерний, В. Федоренко, А. Мельник та інші). Вони зробили вагомий внесок у розвиток теорії та практики кластеризації економіки, проте на сьогодні актуальним залишається регіональний аспект її впливу на інноваційну діяльність промислових підприємств регіону, що переконує у своєчасності й важливості обраної теми досліджень.

На основі вищевикладеного можна сформулювати **мету** дослідження, яка полягає у дослідженні процесу створення системи принципів управління інноваційною діяльністю підприємств регіону та ролі в ньому кластеризаційного підходу.

Результати досліджень. Для побудови сучасного демократичного суспільства та орієнтації на нові стандарти якості життя необхідно впровадження інноваційних інформаційних технологій. Проте існує безліч проблем, що перешкоджають розвитку інновацій, наприклад, кризовий стан багатьох підприємств машинобудування обумовлено неефективною системою управління, незадовільним фінансовим становищем, високими витратами, нерозвиненістю конкурентного середовища, високим ступенем зносу обладнання і, як наслідок, неефективною роботою організацій даних галузей, а також великими втратами ресурсів [2]. Для реалізації економічного потенціалу розвитку галузі необхідне впровадження

механізму оптимального поєднання економічних методів державного регулювання та ринкових саморегуляторів. Сформувати конкурентоспроможну економіку в сучасних умовах можливо завдяки впровадженню наукоємних виробництв і ефективних технологій. У свою чергу, рішення даної проблеми можливе виключно за рахунок технічного переозброєння та активної підтримки державою розвитку машинобудування, яке може стати «локомотивом» зростання і створить заділи для якісних змін у всій господарській системі [2]. Для поступової концентрації ресурсів для реконструкції економіки, всі господарюючі суб'єкти в галузі повинні вибудувати свою перспективу розвитку. У промисловості подальший розвиток виробництва можливо забезпечити шляхом фінансової санації суб'єктів господарювання, підвищенням рівня технологічного забезпечення виробництва; освоєння ефективних і конкурентних ринків продукції. Відбувається інтеграція підприємств у транснаціональні корпорації, зміцнення конкурентних позицій підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках. Для економічного зростання необхідна підтримка приватних інвестицій в машинобудуванні; поліпшення інвестиційної привабливості машинобудування за рахунок виправлення накопичених структурних деформацій (реструктуризація збиткових підприємств, створення нових робочих місць). Поступове нарощування інвестицій дозволить збільшити обсяг виробництва, активізувати інноваційні процеси в галузі. Перехід машинобудування на інноваційний шлях розвитку визнаний Урядом України в якості найважливішого загальнодержавного завдання стратегічного характеру, рішення якого забезпечить переведення галузі на вищий технологічний уклад і, в кінцевому рахунку, її глобальну конкурентоспроможність [3].

Це може статися лише на основі радикальних перетворень в технологічному і економічному інноваційних полях [5]. Епохальними нововведеннями тут будуть становлення постіндустріальних технологічного та економічного способів виробництва, шостого, а потім сьомого технологічних укладів і адекватних їм Кондратьєвських циклів. Гуманізація економіки і технологій виразиться в тому, що зросте число базисних і інновацій у сфері виробництва товарів особистого споживання і послуг для населення і зросте частка цих секторів економіки за рахунок різкого скорочення мілітаризації економіки і технології [4]. Це також стане епохальним нововведенням, що порушує тенденцію, що переважала тисячоліттями. Епохальним нововведенням є також глобалізація економіки і технології, прискорення додання базисним інноваціям на цих полях глобального характеру, а головне – подолання стрімко зростаючого в індустріальному суспільстві технологічного та економічного розриву між країнами і цивілізаціями і початок тенденції до їх зближення. Буде потрібно об'єднання зусиль для глобального поширення базисних інновацій. Інноваційна трансформація радикально змінить обличчя двох верхніх поверхів пірамі-

ди цивілізації – державно-політичного і соціокультурного полів. Епохальними інноваціями тут будуть становлення інтегрального соціокультурного ладу і багатопольярного світоустрою на базі діалогу, співробітництва та партнерства цивілізацій і народів, що виключає міждержавні та міжцивілізаційні війни. Це знайде вираження в кластері базисних інновацій, спрямованих на формування нової загальнонаукової парадигми (нової картини світу), на формування системи безперервної освіти з гуманітарно-ноосферною орієнтацією, на збереження культурного різноманіття та всесвітньої культурної спадщини, на гуманізацію етики та релігійних вчень, на поширення культури миру та ненасильства. Базисні нововведення торкнуться державно-політичної і геополітичної сфери, забезпечуючи раціональне поєднання демократичних прав і свобод особистості та відповідальності кожного перед сім'єю, колективом, суспільством, підпорядкування державного апарату інститутам громадянського суспільства, формування міждержавних (цивілізаційних) об'єднань та елементів державності у глобальних органах, відповідальність яких за забезпечення міжнародного миру і безпеки, вирішення конфліктів і подолання міжнародного тероризму, підтримання глобального сталого розвитку істотно зростає разом з повноваженнями і необхідними для реалізації цих повноважень ресурсами.

Формування інноваційної системи виступає основною умовою успішного розвитку машинобудування за інноваційним шляхом. Створення і функціонування інноваційної системи промислової галузі як комплексу пов'язаних інститутів правового, економічного, науково-технічного характеру дозволить промисловості своєчасно включитися в процес розвитку інноваційної діяльності. У промисловості є передумови для активізації інноваційного процесу. При цьому спостерігається роз'єднаність у роботі суб'єктів управління інноваційною діяльністю в галузі, відсутня цільова орієнтація і єдина інноваційна політика [4]. Ці чинники призводять до розривів у ланцюжку інноваційного процесу, який має бути безперервним. Тому для переведення промисловості на інноваційний шлях розвитку необхідно зосередити зусилля і ресурси, наявні в цій галузі. Структурні та технологічні перетворення, необхідні для підвищення темпів зростання економіки, вимагають комплексного підходу, який передбачає розробку і реалізацію системи взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підтримку і координацію діяльності всіх учасників інноваційного процесу (органів регіональної влади, науковців, представників фінансових і промислових кіл) [6].

Система принципів розвитку системи управління інноваціями на промислових підприємствах регіону, на думку автора, має базуватися на наступних наукових підходах: кластеризаційному, цільовому, системному, комплексному, ситуаційному, економічному, синергетичному (доданий автором) (табл.).

Відповідно виділеним підходам притаманні ті чи інші принципи формування механізму управління ефективним розвитком підприємств регіону: кластеризаційному підходу – принцип послідовності, цільовому – принцип цілеспрямованості, системному – принцип системності, комплексному – принцип комплексності, ситуаційному – принципи багатоваріантності та стійкого розвитку підприємства, економічному – принципи пропорційного розвитку,

ефективності та результативності, синергетичному – принципи самоорганізації та саморозвитку систем та відкритості підприємства для інновацій і перетворень.

Дотримання на практиці принципів дозволить більш успішно структурувати процеси управління інноваціями на промислових підприємствах і ефективно їх реалізувати.

Таблиця

Система принципів розвитку системи управління інноваціями

Наукові підходи	Сутність принципів розвитку СУІ
Кластеризаційний підхід	Принцип послідовності, що відображає інтегрування прогнозів розвитку системи управління інноваціями на промислових підприємствах, що розташовані в регіонах зі стратегічними цілями та пріоритетами соціально-економічного розвитку регіону
Цільовий підхід	Принцип цілеспрямованості, що передбачає: <ul style="list-style-type: none"> - постановку цілі розвитку системи управління інноваціями, узгодження альтернативних цілей, відповідність цілі розвитку корпоративної системи управління інноваціями концепції соціально-економічної політики розвитку підприємства; - застосування програмно-цільових методів планування і управління розвитком підприємства
Системний підхід	Принцип системності, що обумовлює необхідність: <ul style="list-style-type: none"> - системного обліку впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища; - формування цілісного механізму розвитку корпоративної системи управління інноваціями, що складається із системного взаємозв'язку, взаємодії, взаємозалежності його складників (розвитком різних напрямів інноваційної діяльності), коли розвиток частин залежить в цілому від систем управління розвитком підприємством, а сама система – від її складників
Комплексний підхід	Принцип комплексності, що включає: <ul style="list-style-type: none"> - комплексний облік сукупності економічних, соціальних, екологічних факторів розвитку підприємства; - комплексну розробку основних заходів реформування розвитку підприємства; - зв'язок комплексу заходів реформування і розвитку корпоративної системи управління інноваціями з ресурсами і строками їх здійснення
Ситуаційний підхід	Принцип багатоваріантності, що передбачає: <ul style="list-style-type: none"> - розробку альтернативних цілей і варіантів розвитку корпоративної системи управління інноваціями; - обґрунтування методу вибору пріоритетного варіанту розвитку корпоративної системи управління інноваціями з найменшими витратами часу та ресурсів
	Принцип стійкого розвитку підприємства, що забезпечує: <ul style="list-style-type: none"> - організаційна, економічна, фінансова стійкість підприємства до ризиків, кризи сів, втраті своєї конкурентоздатності; - необхідне коригування стратегії розвитку підприємства з урахуванням змін зовнішнього середовища
Економічний підхід	Принцип пропорційного розвитку, що характеризує пропорційність: <ul style="list-style-type: none"> - темпів економічного росту та соціально-економічного розвитку підприємства; - соціального і економічного розвитку; - типів економічного росту (превалювання інтенсивного над екстенсивним); - розподіл ресурсів між процесами забезпечення життєдіяльності і розвитку підприємства
	Принцип ефективності і результативності, слідування якому забезпечує необхідність: <ul style="list-style-type: none"> - забезпечувати та об'єктивно оцінювати ефективність розвитку корпоративної системи управління інноваціями на основі застосування обґрунтованих методів, показників та критеріїв; - фінансової забезпеченості та окупності стратегічної програми розвитку підприємства
Синергетичний підхід	Принцип самоорганізації і саморозвитку систем, що відображають організованість, порядок за рахунок узгодження компонентів всередині системи при відсутності упорядкованого впливу з боку зовнішнього середовища
	Принцип відкритості підприємств регіону для інновацій і перетворень, що обумовлює пріоритетність в управлінні розвитком економічних систем на основі активації інноваційної діяльності

Кластеризаційний підхід будується на глибокому дослідженні і застосуванні таксономічної школи Деспре і Шаувеля [1], що являє собою таксономію управління знанням.

Вони розглянули чотири аспекти управління знанням: час в когнітивному процесі; тип знання (явне або неявне); рівень соціальної агрегації; контекст елемента знання. Деспре і Шаувелем класифіковані всі дії в галузі управління інноваціями, вони виділяють сім основних кластерів діяльності:

бізнес-інтелект;
бенчмаркінг;
сховища інновацій;
програмні засоби для групової роботи;
спільноти практиків;
інновації, синергія, творчість;
навчання, компетенції, розвиток співробітників.

Таксономічна школа стверджує, що більшість типів поведінки і практик, пов'язаних з управлінням знанням, може бути локалізовано в межах даної класифікації. Деспре і Шаувелем був зроблений практичний висновок про те, що всі менеджери, які працюють у цій галузі, повинні зрозуміти, що управління інноваціями є більшим, ніж програмне забезпечення групової роботи або Інтранет, більше ніж інтелект.

Даний підхід до управління інноваціями як інтелектуальним ресурсом включає в себе дві рівнозначні складові: технологічну та організаційну. Інформаційні технології допомагають знаходити, зберігати, структурувати потрібну інформацію, спільно працювати над документами, спілкуватися на професійних форумах і конференціях, забезпечувати організаційні комунікації, координацію діяльності і співпрацю персоналу. У свою чергу, організаційні інструменти створюють умови, при яких технологічні рішення ефективно працюють, в колективах відбувається обмін досвідом та ідеями, створюються нові знання, успішно впроваджуються інновації.

Відповідно на нові вимоги до управління має стати поява нових функцій, а саме: придбання інновацій, засвоєння інновацій та передача інновацій. Кожна з цих функцій повинна мати свої цільові установки, регламенти і методи виконання, системи контролю та відповідальності.

Управління інноваціями стає і новим видом управлінської діяльності, що охоплює рішення та дії з виявлення, відбору, синтезу, узагальнення, зберігання і розповсюдження знань. До цього ж відноситься надання знань споживчого характеру з тим, щоб вони представляли собою необхідну і доступну для користувачів інформацію. Важливо також створювати інтерактивне навчальне оточення, що дозволяє обмінюватися інноваціями та інформацією.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології воєному сприяють успішній самоорганізації управління інноваціями в корпорації, але важливо визначити методи та інструменти такого управління, за рахунок яких таке управління стає можливим.

Висновок. Управління інноваціями на промислових підприємствах регіону базується на застосуванні певних теоретичних підходів. Використання тільки одного підходу недостатньо для досягнення підприємством конкурентної переваги, тому їх необхідно застосовувати у певній сукупності. На підставі проведеного аналізу існуючих класифікацій методологічних підходів до управління інноваціями на промислових підприємствах регіону ми вважаємо доцільним запропонувати виділення п'яти таких підходів з визначенням наукових шкіл, на яких вони базуються. Це науково-технічний (системна, картографічна, просторова школи), економічний (комерційна школа), організаційний (організаційна та процесна школи), корпоративний (управлінський) (картографічна та стратегічна школи) і синтетичний (пізнавально-технологічна, екологічна, таксономічна, емпірична та ресурсна школи). Застосування цієї класифікації дозволить ширше розглянути процес управління інноваціями на промислових підприємствах регіону.

Література

1. Державна регіональна політика України: монографія / за ред. З. С. Варналія. Київ: НІСД, 2007. 768 с.
2. Ішук С.О. Кластеризація економіки: зарубіжний досвід у контексті перспектив для України. *Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів*. 2008. Вип. 3 (71). С. 209 – 212.
3. Асаул А.Н. Закономерности и тенденции развития современного предпринимательства: Кластеры – сетевые территориальные. Санкт-Петербург, 2008. 280с.
4. Петров А.А. Организационно-экономические аспекты формирования строительных технопарков. *Экономические науки*. 2012. № 3. С. 103 – 105.
5. Лапшина Е.Е. Инновационные подходы к организации логистического отраслевого строительного кластера как фактора экономического развития Калужской области. *Отраслевая экономика*. 2012. № 3. С. 46 – 52.
6. Клюс Ю.І. Організаційно-інформаційне формування корпоративного управління інноваціями. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 6. — [Електронне наукове видання]. — Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-6>

References

1. Varnaliya Z. S. (ed.) (2007) *Derzhavna regionalna politika Ukraini* [State regional policy of Ukraine]. Kyiv: NISD.
2. Ishuk S. O. (2008) *Klasterizaciya ekonomiki: zarubizhnij dosvid u konteksti perspektiv dlya Ukraini* [Clustering the economy: foreign experience in the context of prospects for Ukraine]. *Clusters and competitiveness of border regions*, no 3 (71), pp. 209 – 212.
3. Asaul A. N. (2008) *Zakonomernosti i tendencii razvitiya sovremennogo predprinimatelstva: Klasteri – setevye territorialnye* [Laws and tendencies of development of modern enterprises: Clusters - network territorial]. St. Petersburg: ANO Ipev. (in Russian).
4. Petrov A. A. (2012) *Organizacionno-ekonomicheskie aspekty formirovaniya stroitelnyh tehnoparkov* [Organizational and economic aspects of building technoparks]. *Economic sciences*, no 3, pp. 103 – 105.

5. Lapshina E. E. (2012) Innovacionnye podhody k organizacii logisticheskogo otraslevogo stroitel'nogo klastera kak faktora ekonomicheskogo razvitiya Kaluzhskoj oblasti [Innovative approaches to the organization of a logistics industry building cluster as a factor in the economic development of the Kaluga region]. *Industry economics*, no 3, pp. 46 – 52.
6. Klius Y. I. (2015) Organizacijno-informacijne formuvannya korporativnogo upravlinnya innovacijami. Globalni ta nacionalni problemi ekonomiki. no 6. — [Elektronne naukove vidannya]. — Rezhim dostupu: <http://global-national.in.ua/issue-6>

Клюс Ю. И. Роль кластеризационного подхода в формировании системы принципов управления инновациями на промышленных предприятиях региона

В статье разработана система принципов управления инновациями на промышленных предприятиях региона, которая должна базироваться на определенных научных подходах - кластеризационном, целевом, системном, комплексном, ситуационном, экономическом, синергетическом; определено содержание и роль каждого подхода в разработанной системе; рассмотрена роль кластеризационного подхода на основании применения таксономической школы Деспре и Шаувеля с выделением семи основных кластеров деятельности промышленных предприятий региона.

Ключевые слова: предприятие, регион, инновации, кластер, подход.

Klius Y. The role of clustering approach in the formation of a system of principles of innovation management at industrial enterprises of the region

In order for an industrial enterprise to achieve effective development, it is necessary to improve the process of managing the innovation activity of the enterprises of the region. The purpose of the research is to study the process of creating a system of principles for managing the innovation activity of enterprises in the region and the role of clustering approach in it. The article elaborates a system of principles of

innovation management at industrial enterprises of the region, which should be based on certain scientific approaches - clustering, targeting, systemic, complex, situational, economic, synergistic. According to the selected approaches are inherent in some principles of forming a mechanism for managing the effective development of enterprises in the region: cluster approach - the principle of consistency, target - the principle of systematicity, complex - the principle of complexity, situational - the principles of multivariate and sustainable development - sustainable development development, efficiency and effectiveness, synergistic - principles of self-organization and self-development of systems and yosti enterprise for innovation and change. Adherence to the principles will allow more successful structuring of innovation management processes in industrial enterprises and their effective implementation. The clustering approach builds on the deep study and application of the Despres and Schauvel taxonomy, which is a taxonomy of knowledge management. They considered four aspects of knowledge management: time in the cognitive process; type of knowledge (explicit or implicit); the level of social aggregation; the context of the knowledge element. Despres and Schauvel classify all actions in the field of innovation management, they distinguish seven main clusters of activity: business intelligence; benchmarking; repositories of innovation; groupware; communities of practitioners; innovation, synergy, creativity; training, competencies, development of employees. Based on the analysis of existing classifications of methodological approaches to innovation management at industrial enterprises of the region, it is proposed to identify five such approaches with the definition of scientific schools on which they are based.

Keywords: enterprise, region, innovations, cluster, approach.

Клюс Юлія Ігорівна – д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку і оподаткування СНУ ім. В. Даля.

Стаття подана 15.01.2020.